

RADICALIZAREA DISCURSULUI ROMÂNESC DESPRE ROMI ÎN SPAȚIUL PUBLIC: PANDEMIA, ALEGERILE SAU AUR?

Norina Elvira Herki**

Abstarct: *The commitment of EU to fight against racism, xenophobia and hate crime has been strengthened in 2013, with the adoption of the European Parliament of a resolution calling on "the role of national authorities responsible for fighting discrimination to be strengthened in order to facilitate accountability for the promotion of hate speech and incitement of hate crime". However, hate speech against the Roma minority in the public space, especially on the internet, social media, still occurs and shows a need to prevent and combat negative stereotyping, stigmatization and ethnicizing crime and criminalizing the Roma. With the advent of the COVID-19 pandemic, diversity governance and minority protection have been even more challenged and this papers aims at examining the public discourse and phenomenon of hate speech against Roma communities and individuals during the COVID-19 pandemic in Romania, through the lens of a few selected case studies which have featured prominently in the media. Special attention will be given to the political discourse on the Roma minority during this time, as the pandemic period coincides with the rise to power of the far-right populist party the Alliance for Romanian Unity (AUR).*

* Această lucrare a beneficiat de sprijinul financiar prin proiectul „Cercetare doctorală și postdoctorală de calitate, inovativă și relevantă pentru piața muncii”: POCU/380/6/13/124146, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014–2020.

** Doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: norina.herki@ubbcluj.ro.

Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Series Historica, LXI, 2022, Supliment, 1. Identitate și diversitate în Europa. Istorie, societate, relații internaționale. Lucrările conferinței internaționale, Oradea, 22–27 martie 2022, p. 621–634

Keywords: Discurs antirom, pandemia COVID-19, partid de dreapta, partide mainstream, rețele de socializare.

Discursul antirom: Discurs instigator la ură și antițigănist

Discursul instigator la ură este adesea folosit împreună cu rasismul și xenofobia, discriminarea, violența, ura și infracțiunile motivate de ură. Deși nu există o definiție general agreată a discursului instigator la ură, un raport publicat în 2015, care examinează principiile de drept european și internațional aplicabile pentru prevenirea și reprimarea infracțiunilor motivate de ură, în special, discursul instigator la ură, oferă o definiție provizorie:

„Discursul instigator la ură constituie o denigrare a reputației unui grup social, stereotipat de anumite caracteristici naționale, rasiale sau religioase, însoțită de incitare la ostilitate, violență și discriminare împotriva aceluși grup. Discursul instigator la ură pune în pericol drepturile unui grup etnic, religios sau național, încălcând în mod clar principiile egalității demnității și respectului pentru diferențele culturale dintre grupurile umane.”¹

Utilizat pentru prima dată în Recomandarea (97)20 a Consiliului Europei, din 30 octombrie 1997, discursul instigator la ură este definit ca:

„termenul „discurs instigator la ură” va fi înțeles ca acoperind toate formele de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură bazate pe intoleranță, inclusiv: intoleranța exprimată prin naționalism și etnocentrism agresiv, discriminarea și ostilitatea împotriva minorităților, migranților și persoanelor de origine imigrantă.”²

Discursul instigator la ură împotriva romilor este o manifestare a antițigănistului, care urmând modelul antisemitismului, este definit ca un rasism care are rădăcini istorice „împotriva grupurilor sociale identificate pe baza stigmei de „țigan” sau alți termeni înrudiți” și include:

„1. o percepție și descriere omogenizantă și esențializatoare a acestor grupuri; 2. atribuirea unor caracteristici specifice acestora; 3. structuri sociale discriminatorii și practici violente care apar pe acest fond, care au un efect degradant și de ostracizare și care reproduc dezavantaje structurale.”³

¹ *Hate Crime and Hate Speech in Europe: Comprehensive Analysis of International Law Principles, EU-wide Study and National Assessments*, 2015, noiembrie, p. 10. https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/hate-crime-and-hate-speech-europe-comprehensive-analysis-international-law_en, accesat în 1 octombrie 2021.

² *Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech”*, adopted on 30 October 1997, <https://rm.coe.int/1680505d5b>, accesat în 10 octombrie 2021.

³ *Alliance against Antigypsyism, Antigypsyism – A Reference Paper*, 2017, <http://antigypsyism.eu/wpcontent/uploads/2017/07/Antigypsyism-reference-paper-16.06.2017.pdf>, accesat în 12 octombrie 2020.

Iulius Rostas identifică următoarele manifestări ale antițigănistului: discriminare, segregare, violență fizică, verbală și simbolică, pedepse colective și violență, politici de asimilare, deportări, exterminare, expulzare în masă a romilor din diferite țări, inclusiv negarea Holocaustului, fiind încorporat în instituții structurale, cu caracter sistemic, subliniind opresiunea unui grup pentru identitatea sa și rolul statului în producerea și reproducerea rasismului precum și impunitatea făptuitorului. Ca termen specific, antițigănistul precede termenul de rasism, un produs al modernității, și personifică o întregă tradiție de oprire a romilor, care depășește modernitatea europeană, făcând referire la înrobirea romilor din Moldova și Țara Românească.⁴

Politicienii sunt grupul asociat cel mai puternic cu discriminarea, 59% dintre respondenții unui sondaj din 2015 fiind de părere că politicienii discriminează în România.⁵ Un alt sondaj din 2018, privind nivelul discriminării și asupra infracțiunilor motivate de ură, în ceea ce privește discursul urii, menționează că acesta „face parte din cotidian, iar tendința recentă este una de creștere, printre principalii promotori fiind politicienii și mass media”.⁶

Președintele organizației pentru drepturile omului ActiveWatch, identifică câteva momente sau etape importante ale discursului media anti-rom din România: anii 1990–1995 în care au avut loc mai multe conflicte interetnice, perioadă în care în media romii erau asociați cu violența fizică; anii 2000 (până prin 2005) în care discursul este mai temperat și datorită obiectivului de aderare la UE, dar și în urma profesionalizării discursului jurnaliștilor; după aderarea României la UE, în urma liberei circulații, identifică o recrudescență a discursului anti-rom, în sensul în care discursul media se concentrează pe diferențierea dintre români și romi, „țigani ne strică imaginea”, un tip de discurs care conicide cu încercarea legislativă de a-i denumi „țigani” pe romi; după 2007–2008, în urma democratizării accesului la comunicarea mediatică, granița dintre jurnalistul profesionist și publicul larg devine mai blurată, și chiar dacă comunicarea este generată de către profesioniști, sursa discursului instigator la ură, sunt publicul larg și comentariile din subsolul articolelor care conțin „cele mai primitive forme de manifestare naționalist-extremistă”; și

⁴ Iulius Rostas, *A Task for Sisyphus: Why Europe's Roma Policies Fail*, Budapest, CEU Press, 2019, pp. 16–20.

⁵ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Sondajul Percepției și atitudini ale populației României față de Strategia națională de prevenire și combatere a discriminării*, 2015, p. 6, https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2021/01/Sondaj_TNS_CNCD_2015.pdf, accesat în 26 ianuarie 2022.

⁶ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Sondaj de opinie la nivel național privind nivelul discriminării în România și percepțiile actuale asupra infracțiunilor motivate de ură*, București, Institutul pentru Politici Publice, 2018, p. 4, https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2021/01/Sondaj_de_opinie_NoIntoHate_2018.pdf, accesat în 26 ianuarie 2022.

perioada pandemiei, în care discursul media se remarcă prin culpabilizarea comunității române, discursul public identificând în romi un „țap ispășitor” prin amplificarea și insistarea asupra unor incidente „au mers pe varianta cea mai la îndemână a jurnalismului populist naționalist-extremist și au valorificat până la sânge toate incidentele în care au fost implicați romi, în raport cu non-respectarea măsurilor situației de urgență.”⁷ Rorke afirmă că „acest nou virus a dat un plus de impuls unuia mai în vârstă – țapul ispășitor rasist al romilor”⁸, iar Matache și Bhabha au subliniat că unele dintre măsurile luate de statele membre europene sub pretextul de a limita răspândirea virusului au fost „conduse de o narațiune rasistă în care romii sunt reprezentați drept o amenințare colectivă pentru sănătate și siguranță” și sunt „mementouri dure ale măsurilor rasiste anti-romi din trecut”⁹.

Conform unui raport al Centrului pentru Jurnalism Independent, discursul iliberal prevalează în România în timpul pandemiei în rândul clasei politice, care a constituit sursa principală a discursului iliberal, iar presa a jucat un rol important în diseminarea acestuia, prin reproducerea discursului politicianilor, partidul AUR fiind considerat de către autori „cel mai agresiv promotor al discursului iliberal”.¹⁰ În opinia lui Costache pandemia reprezintă un moment de defulare a rasismului anti-rom:

„un moment de sinceritate în care prejudecăți nutrite timp îndelungat devin acum presupus acceptabile. Firele etice care țin societatea civilă laolaltă încep să se roadă, binele și ceea ce e moral își pierd înțelesul. Oamenii – de la reporteri la reprezentanți ai guvernului, la polițiști și „intelectuali” și profesori universitari – nu-și mai înăbușă pornirile și nu se mai simt obligați să se abțină de la exprimarea opiniilor rasiste.”¹¹

⁷ Mircea Toma, ziarist, președintele Organizației Active Watch, „În discursul public din România există „cuiburi” extremist vocale, cu un discurs aproape ilegal, în zona rețelelor de socializare”, 2020, 29 octombrie, <http://www.dri.gov.ro/w/mircea-toma-ziarist-presedintele-organizatieiactivewatch-in-discursul-public-din-romania-exista-cuiburi-extremiste-vocale-cu-un-discurs-aproape-ilegal-in-zona-retelelor/>, accesat în 28 februarie 2022.

⁸ Bernard Rorke, *Inequality, anti-Roma racism, and the coronavirus*, „EU Observer”, 2020, 19 martie, <https://euobserver.com/coronavirus/147759>, accesat în 31 august 2020.

⁹ Margareta Matache, Jacqueline Bhabha, „Anti-Roma Racism is Spiraling during COVID-19 Pandemic”, în „Health and human rights”, vol. 22, 2020, 1, pp. 379–382.

¹⁰ Dumitrița Holdiș, Bianca Rus, *Discursul iliberal în România anulului de excepție 2020. Criza sanitară și campaniile electorale, vectori ai urii în discursul public* (eds. Ioana Avadani, Cristina Lupu), Centrul pentru Jurnalism Independent, martie 2021, <https://cji.ro/wp-content/uploads/2021/03/Studiu-Discursul-iliberal-in-Romania-anului-de-exceptie-2020.pdf>, accesat în 28 februarie 2022.

¹¹ Ioanida Costache, „Until we are able to gas them like the Nazis, the Roma will infect the nation.” *Roma and the ethnicization of COVID-19 in Romania*, „DoR”, 2020, 22 aprilie, <https://www.dor.ro/roma-and-the-ethnicization-of-covid-19-in-romania>, accesat în 31 august 2020

Minoritatea romă în discursul anti-vaccinist în social media

Stilist, influencer și vlogger, Dana Budeanu a fost invitată la un podcast, cu 918.001 de vizualizări, 19.000 de aprecieri., în care a făcut următoarele declarații:

„Bă, țigani de ce nu se îmbolnăvesc, mă? Poate trebuie să luăm, să facem niște analize de sânge să luăm celula, să vedem ce e în ea, să ne injectăm toți. Copiii nou-născuți de la maternitatea Polizu, unde am născut eu, când nu era șmecherie să naști la privat, erau toți alăptați, în proporție de peste 60%, de mamele rome. Ce înseamnă asta? Înseamnă că erau mame rome și care născuseră și umpleau 20 de biberoane o dată și toți copiii din secție erau hrăniți”¹²

Aceasta leagă etnia și comunitatea romă de imunitatea împotriva virusului COVID-19. Ea deduce că romii nu se îmbolnăvesc (romii au fost reprezentați de mass-media din România ca nerespectând distanțarea socială și restricțiile legate de COVID-19), pentru a submina măsurile și restricțiile adoptate de autorități, cărora se opune, întrucât s-a declarat ca fiind anti-mască și împotriva distanțării sociale. Fiind este un influencer foarte urmărit, având propria aplicație pentru emisiunea sa „Verdict Politic”¹³, concluziile ei ar putea avea un impact asupra vaccinării și vaccinării romilor în special, deoarece februarie 2021 a fost luna în care a fost începută campania de vaccinare în România. Nu ne vom apleca asupra declarațiilor ei despre mamele rome pe care le înfățișează ca fiind o mașină de hrănire/alăptare a tuturor nou-născuților din maternitatea spitalului, ci vom zăbovi asupra următoarelor: „Poate trebuie să luăm, să facem niște analize de sânge să luăm celula, să vedem ce e în ea, să ne injectăm toți.” Declarațiile ei sunt cu atât mai condamnabile cu cât se referă la o perioadă traumatizantă din istoria romilor, Holocaustul romilor, în care romii nu au fost doar victime ale deportărilor și exterminării, ci și victime ale oribilelor experimente medicale. Gazda nu o corectează și nici nu pune la îndoială afirmațiile, adăugând doar răsând „să ne țigănim toți” la declarația influencerului de a se injecta cu sânge de rom și întrebând retoric „Cât de paradoxal ar fi pentru cei care sunt rasiști, să te injectezi cu sânge de țigan pentru a scăpa de virus?”. Când ea pomenește apoi de mamele rome, el îi mulțumește pentru că a folosit termenul politic corect „romi” în locul celui peiorativ „țigan”, spunând totodată că știe că ea iubește țigani și muzica țigănească. Faptul că gazda podcastului este însuși artist rom și fost europarlamentar și faptul că titlul sau secțiunea de sub videoclip spune „PODCASTUL lui Damian Drăghici. O discuție sinceră cu și despre prieteni, povești, muzică, un pic de umor și multă asumare. Un podcast neconvențional în care vorbim liber.”, nu este o scuză pentru a lăsa necontestate astfel de declarații,

¹² Podcast Youtube, *Podcastul lui Damian Draghici Invitat: Dana Budeanu*, Minut 6:50, <https://www.youtube.com/watch?v=6GRUXW30oNs>, accesat în 15 octombrie 2021.

¹³ <https://www.verdictapp.com/>, accesat în 15 octombrie 2021.

care ar putea avea un efect foarte dăunător asupra comunității române, dimpotrivă. Declarațiile ei nu sunt doar false din punct de vedere medical, ci constituie și o incitare la ură și ostilitate față de romii cu potențial de a duce la violență și infracțiuni motivate de ură împotriva romilor.¹⁴

Minoritatea romă și discursul partidului AUR

Perioada pandemiei a coincis cu alegerile parlamentare din România din 2020, iar principala surpriză a acestora a fost partidul Alianța pentru Unirea Românilor (AUR), care a obținut un procent de 9% din voturile cetățenilor și care s-a poziționat ca un partid anti-sistem, anti-vaccinist, împotriva măsurilor luate de autorități, catalogat de mulți un partid populist, ultra-naționalist, extremist. Un sondaj recent INSCOP arată că AUR se situează pe locul doi, înaintea Partidului Național Liberal și după Partidul Social Democrat. Datele sondajului arată că AUR este în creștere, de la 18% în octombrie 2021, la 20,6% din opțiunile electoratului, conform unor date Playtech.ro.¹⁵

La puține luni după alegerile parlamentare, întrebând despre românii care se întorc din diasporă în contextul pandemiei, Sorin Lavric, ideologul AUR a făcut următoarele declarații:

„cei care s-au repezit să se întoarcă au fost țigani cărora amenințarea virusului le-a secat imboldul de a cerși, a fura și a codoși în țările europene. E de prisos să vă spun de câte ori am dat, în împrejurări jalnice, de îndrăgiiții noștri conaționali în centrul Stuttgart-ului și al Frankfurt-ului. Tocmai ei au dat buzna înapoi, urmarea fiind previzibilă: neazuri sociale, cu creșterea infracțiunilor în locul unde se așează, dincolo de riscul de contaminare pe care pofta romilor de a încălca normele impuse de stare de urgență îl mărește. Și atunci despre ce concordie națională vorbiți? Inșii aceștia sînt o plagă socială pe care numai ipocrizia politicianilor și numai duplicitatea gazetarilor o trec sub tăcere.”¹⁶

Ancorându-și declarația într-un discurs de tipul „noi” versus „ei”, Lavric vrea să evidențieze că nu românii se întorc din diaspora, ci românii, subliniind această diferență. Acesta vorbește despre comunitatea romă din diaspora europeană,

¹⁴ Eugen Ghiță, Norina Elvira Herki, *Human Rights Assessment Report on the Situation of Roma in Romania*, December 2021, unpublished report.

¹⁵ Ștefan R. Apostol, *AUR a ajuns pe locul 2 în preferințele românilor. Cum ar fi votat partidul lui George Simion dacă mâine ar fi alegeri*, „Playtech.ro”, 2022, 27 ianuarie, <https://playtech.ro/stiri/aur-a-ajuns-pe-locul-2-in-preferintele-romanilor-cum-ar-fi-votat-partidul-lui-george-si-mion-daca-maine-ar-fi-alegeri-460831>, accesat în 28 ianuarie 2022.

¹⁶ Floriana Jucan, *SORIN LAVRIC: Ce ne doboară nu e un microb, ci psihicul nostru adus în pragul surescitării apocaliptice*, „qmagazine.ro”, 2020, 23 martie, <https://www.qmagazine.ro/sorin-lavric-ce-ne-doboara-nu-e-un-microb-ci-psihicul-nostru-adus-in-pragul-surescitarii-apocaliptice/>, accesat în 24 martie 2020.

utilizând termenul peiorativ ”țigan”. Folosind generalizări și stereotipuri bine știute „amenințarea virusului le-a secat imboldul de a cerși, a fura și a codoși în țările europene”, stabilește o legătură între infracționalitate și etnia romă: „Tocmai ei au dat buzna înapoi, urmarea fiind previzibilă: necazuri sociale, cu creșterea infracțiunilor în locul unde se așează”. Mai mult, romii sunt ilustrați ca potențială sursă de „virusare” și un pericol pentru ordinea și siguranța publică prin nerespectarea măsurilor de distanțare socială „riscul de contaminare pe care pofta romilor de a încălca normele impuse de stare de urgență îl mărește”, concluzionând că aceștia „sînt o plagă socială”. Metafora utilizată are asocieri antisemite și naziste, fiind utilizată în trecut pentru a avansa ideologiile eugeniste și pentru a justifica genocidul evreilor și al romilor. Afirmările lui Lavric poziționează discursul AUR în sfera discursului de (re)construire a identității naționale în care se subliniază diferența dintre români și romi, cu care nu poate exista „concordie națională”.

În ceea ce privește electoratul AUR, Simion revendică un electorat „creștin democrat”, „patriotic”, fostul electorat al partidului PNȚCD:

„(...) nu se identifică cu clasa politică, este o plajă enormă de români care nu se simt reprezentați politic, mai ales segmentul nostru de la PNȚCD încoace nu a mai fost reprezentat, segmentul creștin democrat, segmentul patriotic, astfel că venim să umplem un gol absolut firesc.”¹⁷

AUR și-a asumat în programul politic „să realizeze unitatea românilor... pentru însăși existența noastră ca neam”¹⁸, iar George Simion se declară un susținător și inițiator al proiectului de unire a României cu Basarabia.¹⁹ Tendința de a defini națiunea ca o comunitate suverană, limitată și legată de un teritoriu, este identificată de Wodak ca intrinsecă naționalismului și o caracteristică a partidelor populiste, extremiste.²⁰ Simion spune că se regăsește în viziunea lui Trump în „Iubirea de țară, patriotismul, felul în care pune America pe primul loc: America first. Noi ar trebui să spunem că interesul națiunii române primează.”²¹ Astfel de sloganuri, național-populiste, nu sunt specifice numai partidului AUR, în 2019, la alegerile europarlamentare, Partidul Național Liberal (PNL) a avut sloganul „Romania, în primul rând!” „Eu respect Romania!” (ALDE-Partidul Alianța Liberalilor și Democraților).²²

¹⁷ Cristian Andrei, *Interviu integral: George Simion despre cine e în spatele AUR, legionari, Rusia și politicieni*, „Europa Liberă”, 2020, 9 decembrie, minutul 3.05, <https://romania.europalibera.org/pp/30992200/ppt0.html>, accesat în 22 februarie 2022.

¹⁸ *Program Alianța pentru Unirea Românilor*, <https://partidulaur.ro/despre-aur/>, accesat în 22 februarie 2022.

¹⁹ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 8.50.

²⁰ Ruth Wodak, *Discourses about Nationalism*, în John E Richardson & John Flowerdew (eds.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*, London, New York, Routledge, 2017, p. 12.

²¹ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 52.18.

²² Florian Mihalcea, *AUR și naționalismul românesc*, „ziare.com”, 2020, 13 decembrie, <https://ziare.com/politica/aur/istoria-nationalismului-romanesc-ne-arata-ca-procentul-se-patreaza-inva->

În ceea ce privește înființarea AUR, Simion a încercat o „uniune a forțelor patriotice care să aibă aceleași principii ca și noi...”²³ și admite că a purtat discuții în 2019 cu:

„(...) Partidul Neamul Românesc, la Partidul România Noastră, la Blocul Unității Naționale, sunt foarte multe facțiuni, inclusiv cu Florin Călinescu am purtat discuții, dar el era foarte țintit pe familia asta europeană a verșilor, care la nivel european susține și niște chestii mai ciudățele, sunt orientați spre stânga.”²⁴

Remarcăm desigur, că AUR a purtat tratative cu formațiuni etnonaționaliste și își revendică electoratul acestora. În ceea ce privește formarea listelor AUR pentru parlamentare, legat de partide de dreapta și electoratul „patriotic”, Simion mărturisește în interviu: „I-am convins pe cei de la partidul Neamul Românesc să nu mai candideze, deoarece doreau să candideze singuri să aibă propriile liste, ceea ce diviza electoratul patriotic. (...)”²⁵ O publicație a Centrului European pentru Drepturile Romilor din 2001 preciza că în anul 2000 „28% dintre alegători l-au votat pe naționalistul extremist declarat Corneliu Vadim Tudor ca președinte iar partidul acestuia, Partidul România Mare – PRM, a obținut 21% dintre voturile exprimate pentru Senatul României și 19,4% din voturile pentru Camera Deputaților la alegerile parlamentare” conferind prin aceste rezultate „una dintre cele mai explicite autorizări în favoarea unui partid sau politician rasist în Europa Centrală și Estică post-comunistă.”²⁶ Mai aproape de prezent, legat de un electorat extremist care poate să agreeze discursul AUR, grăitoare sunt concluziile unui sondaj efectuat pre-pandemie de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, din 2018, conform căruia 48% dintre români spun că naționalismul ar fi o mișcare necesară pentru România și 46% spun că deși nu sunt perfecți, românii sunt superiori altora. Autorii sondajului menționează că: „Cifrele ne arată faptul că orizontul de așteptare pentru discursul urii este marcat de frici și prejudecăți serioase față de tot ceea ce nu e românul tipic ortodox, heterosexual și naționalist, ceea ce ne indică un teren extrem de fertil pentru o priză serioasă a discursului urii și a negării valorilor liberale clasice.”²⁷

riabil-de-a-lungul-istoriei-cu-nimic-mai-diferit-de-alte-tari-europene-1650065, accesat în 22 februarie 2022.

²³ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 11.55.

²⁴ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 12.55.

²⁵ *Ibidem*, minutul 25.55.

²⁶ Centrul European pentru Drepturile Romilor, *Stare de impunitate: Încălcarea drepturilor omului – cazul romilor din România*, 2001, p.12, <http://www.errc.org/reports-and-submissions/stare-de-impunitate-incalcarea-drepturilor-omului-cazul-romilor-din-romania>, accesat în 22 februarie 2022.

²⁷ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Sondaj de opinie la nivel național privind nivelul discriminării în România și percepțiile actuale asupra infracțiunilor motivate de ură*, București, Institutul pentru Politici Publice, 2018, p. 3, https://www.cncd.ro/wpcontent/uploads/2021/01/Sondaj_de_opinie_NoIntoHate_2018.pdf, accesat în 26 ianuarie 2022.

Deși Simion neagă vehement fascismul AUR, întreat de moderator de ce își atrag membrii AUR etichete de fasciști, Simion se contrazice, invocând dreptul la libertate de exprimare și de reprezentare a unui segment din populație care respectă personalități care au fost implicate în Mișcarea Legionară și reduce totul la corectitudine politică dusă la extrem, pe care o dezavuează:

„(...) Am purtat nenumărate discuții cu jurnaliști că de ce figuri ca ale părintelui Gheorghe Calciu Dumitreasa sau ale lui Mircea Vulcănescu sunt promovate în spațiul public de membri ai noștri. Pentru că există libertate de expresie și pentru că mulți români merg și îl respectă pe părintele Iustin Pârvu. Să încercăm să nu diabolizăm totul. Emil Cioran a fost respectat în Franța în ciuda opiniilor sale politice. Nu putem eticheta, suferi la nivel de glob pământesc de o corectitudine politică dusă la extrem.”²⁸

Topoi istorici joacă un rol important în ideologiile naționaliste, iar revizionismul istoriografic legat de rolul jucat de diferite țări în trecutul comunist, sau în acest context, în mișcări de extrema dreaptă, pentru a legitima agenda politică prezentă sau viziunea viitoare, sunt specifice politicilor identitare și parte din retorica partidelor naționalist-populiste.²⁹

Negarea sau minimizarea Holocaustului este o temă pregnantă în cadrul discursului AUR. Simion îl caracterizează pe liderul legionar Corneliu Zelea Codreanu ca „un personaj istoric, care a avut lucruri bune și lucruri rele”, „a făcut multe case pentru nevoiași.” iar pe mareșalul Ion Antonescu, ca „un personaj istoric care a făcut lucruri bune și mai puțin bune”, minimizând rolul acestora în Holocaustul din România, considerându-le discuții inutile.³⁰ Întreat de ce gest eroic a făcut Corneliu Zelea Codreanu, liderul organizației de extremă-dreaptă Mișcarea Legionară, de îl clasează ca erou al istoriei naționale³¹, Georgescu răspunde: „S-a luptat pentru moralitatea ființei umane”³². Simion admite existența Holocaustului din România, localizându-l „în regiunea Moldovei”. Într-un comunicat pe site-ul partidului, partidul AUR cataloghează Holocaustul din România ca o temă minoră, ridicată la rang de disciplină, promovând în schimb istoria națională, limba și literatura română, o politică lingvistică „care esențializează statul națiune” proiectând o cultură, limbă și teritoriu omogene, o reîntoarcere la statul națiune.³³

„Alianța pentru Unirea Românilor atrage atenția asupra faptului că, în ultimii ani, se constată o acțiune sistematică de subminare a calității învățământului din

²⁸ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 46.45.

²⁹ Ruth Wodak, *op. cit.*, pp.16–17.

³⁰ Cristian Andrei, *op. cit.*, minutul 47.43.

³¹ Călin Georgescu: *Români, treziți-vă din hipnoză! Nu vă mai fie frică să vă ascultați inima!*, Facebook, 2020, 9 noiembrie, minutul 1.31. <https://www.facebook.com/watch/?ref=external&v=1232490563794028>, accesat în 20 ianuarie 2022.

³² *Ibidem*, minutul 27.27.

³³ Ruth Wodak, *op. cit.*, p. 12.

România prin ridicarea la rangul de „materii” a unor teme minore sau care pot face obiectul unor simple lecții în cadrul materiilor existente (ex. educație sexuală, istoria Holocaustului, etc.), în paralel cu reducerea importanței acordate materiilor fundamentale pentru formarea noilor generații: științele exacte, Limba și literatura română, Istoria națională.”³⁴

Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” a condamnat manifestările negaționiste ale AUR, considerându-le extremiste și reamintind că gestul simbolic de recunoaștere a Holocaustului din 2004 „a reprezentat o contribuție importantă la aderarea României la NATO și UE. A nega Holocaustul, în spatele imunității parlamentare, nu face decât să întrețină ura antisemită, ale cărei consecințe politice au dus la Holocaust.”³⁵ În urma declarațiilor AUR, s-au sesizat autoritățile competente și a fost deschis un dosar de cercetare pentru minimalizarea Holocaustului sau a efectelor acestuia.³⁶

Discurs anti-rom din partea partidelor mainstream în perioada pandemiei

În cadrul unei emisiuni, în contextul relaxării măsurilor din timpul stării de urgență, fostul președinte al României și europarlamentar din partea Partidului Mișcarea Populară, în cadrul Grupul Partidului Popular European (Creștin Democrat), Traian Băsescu comentează un incident de la Blaj, „o încăierare între mai multe persoane de etnie” conform spuselor moderatorului. Comentând încălcarea regulilor de 1 mai, Traian Băsescu găsește că nerespectarea regulilor, a legii, este „un mod de viață” pentru minoritatea romă, etnia romă fiind incompatibilă cu respectarea regulilor, stabilind o legătură între etnicitate și infraționalitate. Romii sunt portretizați ca fiind necivilizați, primitivi și asociați cu violența fizică „Ori se înscriu în civilizația poporului român, ori dacă nu, or să se ciocnească mereu de poliție și de jandarmerie.” Mai mult, Băsescu reciclează discursul legat de potențiala confuzie între romi și români din străinătate, romii

³⁴ *Experimentele ideologice asupra copiilor din România trebuie să înceteze!*, 2022, 3 ianuarie, <https://partidulaur.ro/experimentele-ideologice-asupra-copiilor-din-romania-trebuie-sa-inceteze/>, accesat în 20 ianuarie 2022.

³⁵ Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, *Comunicat de presă 3 ianuarie 2022*, <https://www.inshr-ew.ro/antisemitismul-aur-recidiveaza/>, accesat în 4 ianuarie 2022.

³⁶ Andrea Pavel, Ana Popescu, *Dosar penal pentru că AUR ar fi minimalizat Holocaustul spunând că este o „temă minoră”/ Simion: O fi coincidență după ce i-am acuzat pe frații Muraru că au participat la activități legionare?*, „g4 media.ro”, 2022, 10 ianuarie, <https://www.g4media.ro/dosar-penal-pentru-ca-aur-ar-fi-minimalizat-holocaustul-spunand-ca-este-o-tema-minora-simion-o-fi-coincidenta-dupa-ce-i-am-acuzat-pe-fratii-muraru-ca-au-participat-la-activitati-le.html>, accesat în 20 ianuarie 2022.

fiind ilustrați ca un factor alterator al identității și națiunii române: „Această minoritate a făcut o imagine deplorabilă poporului român.” Legat de etnonimul de rom, Băsescu consideră că „în mod artificial, i-am numit romi prin 1991”, „să renunțăm și la această fantasmagorică denumire de romi”, și îndeamnă la utilizarea termenului peiorativ „țigan”, „Ei sunt țigani. Asta este etnia despre care vorbim. Și așa trebuie să o numim!”³⁷

În urma declarațiilor, Centrul de Resurse Juridice (CRJ), Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului (ACTEDO) și Asociația MozaiQ LGBT, au trimis o scrisoare Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării și Consiliului Național al Audiovizualului pentru a sesiza „declarațiile discriminatorii și incitatoare la ură.”³⁸ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a hotărât că afirmațiile lui Traian Băsescu reprezintă faptă de discriminare și a fost aplicată o amendă contravențională.³⁹

În 2010 deputatul Silviu Progoană a inițiat un proiect de lege care propunea înlocuirea cuvântului „rom” cu „țigan” în documentele oficiale. Proiectul de lege a fost avizat favorabil de către Guvernul României, însă a fost respins, de Senat și Camera Deputaților. De menționat însă, Academia Română a susținut proiectul de lege, argumentând că termenul „țigan” reprezintă numele corect al acestei populații transnaționale. CNCD subliniază că un număr mare de instituții, printre care și C.N.C.D., Ministerul Afacerilor Externe, Agenția Națională pentru Romi, Ministerul Culturii, Departamentul pentru Relații Interetnice, Secretariatul General al Guvernului s-au opus proiectului de lege.⁴⁰ Un europarlamentar al PDL, Sebastian Bode, construind pe baza proiectului început de Silviu Progoană, a propus schimbarea termenului de rom și la nivel european, susținând că adoptarea termenului de rom a fost o greșeală care conduce la confuzii între romi și români și orașul Roma.⁴¹

Discursul antirom, nu a lipsit nici din partea Partidului Social-Democrat. Astfel, în luna Aprilie, 2020, deputatul PSD Nicolae Dobrovici Bacalbașa a postat pe Facebook, următorul mesaj: „No!... Să vă fie clar!!! Chinezii au luat virusul de

³⁷ Minutul 11.50, https://www.realitatea.net/emisiuni/suta-la-suta?id=839_2020_05_01_19_00_00.

³⁸ *Scrisoare către CNCD și CNA: Traian Băsescu discriminează din nou, 3 mai 2020*, <https://actedo.org/traian-basescu-discrimineaza-din-nou/>, accesat în 3 mai 2020.

³⁹ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Comunicat de presă 20 mai 2020*, <https://www.cncd.ro/comunicat-de-presa-20-mai-2020/>, accesat în 20 mai 2020.

⁴⁰ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Raport de activitate 2012, Building Trust in Human Rights*, 2012, pp.4–5. https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2020/12/raport_cncd_2012.pdf, accesat în 26 ianuarie 2022.

⁴¹ Sebastian Bodu, *Motion for a European Parliament resolution on replacing the term ‘Roma’*, 28.09.2010, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-7-2010-0537_EN.html, accesat în 20 februarie 2022.

la liliecii lor, noi o să-l luăm de la ciorile noastre!”⁴² Postarea acestuia, nu numai că etnicizează virusul SARS-COV2, dar utilizează rasismul biologic pentru a dezumaniza romii. CNCD s-a autosesizat în cazul deputatului și a concluzionat că postarea acestuia reprezintă faptă de discriminare și încalcă dreptul la demnitate.⁴³ De remarcat că, postarea omului politic vine la aproximativ o săptămână după ce politologul Vladimir Tismăneanu, autorul raportului privind crimele comunismului în România, în contextul carantinării orașului Țândărei, oraș cu populație semnificativă de romi, a postat un meme rasist, respectiv o imagine cu ciori cu textul: „Aeroportul Țândărei. Toate zborurile sunt anulate”, fiind acuzat de ” Rasism în elita culturii!”, de către Institutul National pentru Studierea Holocaustului din Romania Elie Wiesel.⁴⁴ Și în cazul acesta, CNCD s-a autosesizat și a decis că postarea acestuia constituie discriminare.⁴⁵ Aproximativ două luni mai târziu, potrivit unui studiu realizat de IRES și Asociația Împreună, în iunie 2020, unul din zece români considera romii ca fiind vinovați pentru răspândirea coronavirusului, după diasporă și migranți.⁴⁶

Fostul premier și ministru de externe, Petre Roman, social-democrat și liberal, a fost invitat în legătură video la ediția specială de știri România te vede din data de 25 aprilie 2020, difuzată de postul România TV. În contextul comentării unei știri legată de testarea unei comunități de romi din Bihor, fostul premier a făcut următoarele declarații despre romi:

”(...) datorită acestor bande de țigani în Occident există o imagine proastă, rea despre România, (...) nu numai din cauza lor, dar în bună măsură din cauza acestor bande de țigani care jefuiesc, fură, comit acte de violență și din cauza cărora România, pe fond... (...) dumneavoastră știți foarte bine ce importanță are imaginea și percepția... face că România nu este în Schengen. (...) Ei sunt niște ticăloși, ei sunt niște infractori și în fața lor toată lumea stă-n genunchi. Nu mai e voie așa ceva! Societatea românească trebuie să panseze aceste răni pentru binele propriu, pentru binele întregii comunități de români din care fac parte, bineînțeles, și rromi.”⁴⁷

⁴² După Tismăneanu, CNCD se autosesizează și în cazul lui Bacalbașa. Deputatul PSD a scris pe Facebook că o să luăm coronavirusul „de la ciorile noastre”, „hotnews.ro”, 2020, 11 Aprilie, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23830579-dupa-tismaneanu-cncd-autosesizeaza-cazul-lui-bacalbașa-deputatul-psd-scris-facebook-luam-coronavirusul-ciorile-noastre.htm>, accesat în 11 aprilie 2020.

⁴³ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Comunicat de presă 20 mai 2020*, <https://www.cncd.ro/comunicat-de-presa-20-mai-2020/>, accesat în 20 mai 2020.

⁴⁴ Institutul National pentru Studierea Holocaustului din Romania Elie Wiesel, „Facebook”, 2020, 11 aprilie, <https://www.facebook.com/InstitutulElieWiesel/posts/2830329950367979>, accesat în 11 aprilie 2020.

⁴⁵ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, *Comunicat de presă 6 mai, 2020*, <https://www.cncd.ro/comunicat-de-presa-06-mai-2020/>, accesat în 15 ianuarie 2022.

⁴⁶ Sondaj Agentia Împreuna și IRES, *Percepția asupra romilor în timpul pandemiei de Covid-19*, IRES, 2020, iunie, <https://ires.ro/articol/403/percep-ia-asupra-romilor-in-timpul-pandemiei-de-covid-19>, accesat în 1 octombrie 2020.

⁴⁷ Consiliul Național al Audiovizualului, *Decizia nr. 339 din 07.05.2020*, https://www.cna.ro/IMG/pdf/Dec339_som_Rom_TVsom-64_1b_65c_si_47-3_Cod.pdf, accesat în 15 ianuarie 2022.

Consiliul Național al Audiovizualului a considerat că aceste comentarii au depășit limita comunicării publice și că:

„atât prezentatorul Ioan Korpos, cât și invitatul Petre Roman au făcut afirmații defăimătoare generalizatoare la adresa comunității de rromi din această localitate, despre care au afirmat că rromii sunt un adevărat pericol, acolo, în Bihor, afirmația moderatorului, întărită și de mențiunile făcute de fostul premier Petre Roman (...)”⁴⁸

Dacă înainte de intrarea României în UE, discursurile dominante erau de tipul ”din cauza romilor nu suntem acceptați în UE”, fiind necesar ca România să satisfacă anumite criterii și standarde privind democrația și drepturile minorităților, acest tip de discurs este reciclat și înlocuită UE cu Schengen. Deși memorandumul pentru denumirea de rom în documentele oficiale a fost semnat în timpul mandatului de ministru de externe a lui Petre Roman, acesta nu se sfiște să utilizeze exonimul peiorativ de „țigan” la începutul intervenției sale.

Radicalizarea discursului despre romi: pandemia, alegerile sau AUR?

Creșterea rasismului este legată de momente cheie, specifice sau de criză, conform unui studiu de cercetare al Institutului Național pentru Studierea Holocaustului Ellie Wiesel. Intensificarea discursului instigator la ură este influențată de trei evenimente în 2015: proiectul de construirea a unei moschei la București, criza refugiaților și modificările Ordonanței de urgență 31/2002, care au servit drept pretext pentru campanii masive de ură împotriva minorităților etnice și religioase, în România, în principal evreei și romii.⁴⁹ Pandemia, alegerile locale și parlamentare, sunt astfel de momente de criză, momente „cheie”, care creează premisele pentru manifestarea discursului antirom, a discursului urii, în studiile de caz analizate.

Narațiunile, sau temele discursului anti-rom din timpul pandemiei, din studiile de caz, sunt „reciclate”, au fost utilizate și pre-pandemie. Totuși, putem spune că discursul anti-rom devine mai virulent, radicalizat, atât prin conținut, printr-o recurgere mai frecventă la rasismul biologic și cultural, un discurs care dezumanizează romii, dar și prin frecvența declarațiilor anti-rome, instigatoare la ură și etnonaționalismul promovat de AUR.

În afară de declarațiile lui Sorin Lavric, se observă o ”reținere” din partea AUR de a vorbi negativ despre romi în spațiul public. Totuși, etnonaționalismul promovat de către AUR, prin elogiarea „personalităților de extrema-dreaptă”, declarațiile negaționiste privind Holocaustul și revizionismul istoriografic

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ <https://faraura.ro>, accesat în 30 septembrie 2020.

privind Holocaustul evreilor și al romilor, fac parte din strategii discursive care sunt inerent anti-minorități, anti-rome, și pot fi considerate ca un discurs al excluderii și al incitării la intoleranță împotriva minorităților din România. În mod paradoxal, conform unor voci, atât din partea AUR⁵⁰, dar și din partea societății civile rome⁵¹, printre votanții AUR, se numără și votanți romi.

Discursul anti-rom din partea reprezentanților partidelor mainstream nu face excepție și se înscrie în categoria de discurs instigator la ură, extremist, virulent, care se constituie într-un mix de elemente național-populiste. Majoritatea discursurilor politice anti-rome analizate, datează din perioada aprilie-iunie 2020, înaintea alegerilor locale și parlamentare, și putem concluziona că discursul anti-rom este folosit ca factor mobilizator pentru un electorat care agreează și rezonază cu astfel de discursuri și poziții. Spre deosebire de discursul antimaghiar care este legat de contextul politic, Mircea Toma consideră că „ziariștii amplifică mai mult o ostilitate empirică foarte veche și care nu are mize politice decât prin valorificarea unui discurs populist pentru a câștiga la capitolul imagine.”⁵²

Dilemele etnonimului rom – țigan au constituit o preocupare constantă, în stare latentă în spațiul public, devenind periodic manifestă și agresivă în diferite situații de criză, cum este și pandemia. Continuă să fie invocate presupusele confuzii ale celor doua etnonime rom – român, însă notabilă este și lipsa de autenticitate, disimularea unor personalități politice care au ocupat în trecut funcții deosebit de importante în conducerea țării (președinte, premier, miniștri), care au acceptat respectarea unor elemente considerate de politica corectă în decursul mandatului, constrânși, poate pentru aderare, fonduri financiare sau alte ținte urmărite, dovedind ulterior lipsa unei angajări autentice.

Proiectul politic al romilor din România s-a axat de mai bine de două decenii pe o politică identitară bazată pe înlocuirea exonimului „țigan”, considerat ofensator și încărcat de rasism, cu endonimul „rom”, revendicat din perioada interbelică și promovat de elitele rome ca o identitate nouă, construită pe simboluri naționale, unitate și discurs mobilizator. Totuși, observăm o predilecție pentru utilizarea exonimului, iar în unele contexte, când se folosește termenul de rom, acesta se „confundă” cu cel de „țigan”, în sensul în care, „rom” a primit atașate sensurile și conotațiile peiorative ale etichetei „țigan”.

⁵⁰ Ovidiu Nahoi, *DECRIPTAJ/ De vorbă cu ideologul AUR: despre „țigani”, „handicapați”, „război ideologic” și „revoluția conservatoare” care se amână*, RFI România, 2020, 11 decembrie, <https://www.rfi.ro/emisiunile-rfi-ro-128454-decriptaj-de-vorba-cu-ideologul-aur-despre-tigan-i-handicapati-razboi>, accesat în 15 ianuarie 2022.

⁵¹ <https://www.facebook.com/duminica.gelu/posts/3465203033528562>, accesat în 8 decembrie 2020.

⁵² Mircea Toma, *op.cit.*